

propter suam densitatem plus resistat, quam magnum corpus rarum, et ideo in se finiat ac terminet sphaeram agentis. Sed quamvis hæc responsio habere possit aliquam speciem veritatis, quando corpus interpositum vere habet rationem passi, in quo superando et (ut ita dicam) penetrando occupatur virtus agentis, tamen, quando corpus interpositum est omnino incapax talis actionis, ita ut ad illud nullo modo applicetur virtus agentis secundum illam actionem, quomodo potest detinere illam, aut agenti resistere, ne in ulteriora corpora efficiat? Exemplum est in sole illuminante, cujus actio impeditur interposito in fenestra corpore opaco, quod est incapax lucis, et non resistit illuminationi sui positive, sed negative per incapacitatem; quomodo etiam vacuum dici potest resistere, quamvis ex diversis principiis; ergo, virtus illuminativa solis non occupatur quasi conando et agendo circa illud corpus, sed solum non agit in illud, sicut etiam non agit in vacuum; ergo illud corpus non aliter impedit transitum (ut ita dicam) illius actionis, quam interrumpendo continuationem, et quasi lineam seu radium ejus; ergo æquale impedimentum oritur ex vacuo interposito. Atque hæc experientia videtur mihi valde efficax ad probandam conclusionem positam; de ratione vero ejus inferius dicemus.

Secunda assertio.

16. *Quod in medium plenum efficere non potest, non efficiet in distans passum.* — Hinc dicitur secundo: quando passum distat ab agente per interpositum reale medium, nihil potest agens efficere in distans passum, si non potest etiam agere in totum medium. Patet manifeste ex dictis. Primo, quia si medium interpositum non esset necessarium ad sustinendam et quasi deferendam actionem agentis, omnino per accidens se haberet illud medium ad actionem; esset ergo impertinens quod illud medium esset reale, vel vacuum. Secundo, hoc probat experientia de corpore denso interposito, quod solum impedit ulteriorem actionis transitum, quia est incapax actionis agentis. Tertio, quia ratio, quam ex vacuo colligebamus, solum erat quia in eo interrumpitur actio agentis, et hoc erat sufficiens impedimentum actionis; sed hæc eadem interruptio intervenit, quando medium proximum agenti non est capax actionis seu influentiae ejus; ergo. Atque ita videmus solem non illuminare terram, nisi

illuminando omnia intermedia corpora; quod si aliquando interponitur luna, quam sol suo lumine penetrare non potest, actio illuminandi terram non attingit.

Tertia assertio.

17. *Qua virtute quid agit in distans, debet etiam in medium agere.* — Dico tertio: ut agens efficiat in passum distans, non satis est ut per aliam virtutem seu actionem omnino distinctam agat in medium, sed necesse est ut per eandem seu subordinatam virtutem, qua agit in distans, incipiat agere in medium sibi propinquum, et per totum illum diffundat actionem seu influentiam usque ad passum distans. Hæc assertio est directe contra Scotum et alios; probatur tamen ex dictis, quia, ut agens agat in distans, necesse est ut prius tempore vel natura agat in propinquum, et continue in totum medium; ergo necesse est ut illa continuata actio profluat aliquo modo ab una et eadem virtute agentis. Patet consequentia, quia si sunt duæ virtutes, et ab eis dimanant duæ actiones, formaliter sunt ibi duo agentia, quamvis materialiter sit unum ratione unius suppositi vel subjecti; ergo non satis est quod per unam virtutem agat in proximum, ut per aliam possit agere in distans. Probatur consequentia, quia illæ actiones tantum concomitanter se habent, et una non potest dici per aliam continuari, et sine interruptione fieri. Ut, verbi gratia, quamvis possit ignis agere per calorem et siccitatem, ut per calorem agat in passum distans, non satis est quod per siccitatem agat in medium propinquum, quia hoc est per accidens ad actionem caloris ut sic; necesse est ergo ut per calorem agat in propinquum, quia illud est per se necessarium ad continuationem actionis. Imo, licet possit contingere quod actio unius virtutis sit necessaria ex parte passi, ut actio alterius virtutis possit ad illud pertinere, ut, verbi gratia, si necessaria esset actio et dispositio siccitatis ad actionem caloris, non satis esset quod una virtus præageret disponendo, ut altera immediate ageret in distans, nihil agendo in propinquum, quia illa dispositio est mere materialis, et est impertinens quod proveniat ab alia virtute concomitante in eodem subjecto, quia per hoc non fit actio alterius virtutis continue per totum medium; quod tamen esse necessarium ad actionem, ostensum est duabus conclusionibus præcedentibus.

18. *Notabile.* — Sunt tamen duo observanda. Unum est, quando dicimus actionem debere esse ab una virtute, non esse sensum, illam virtutem debere esse unam formam, vel unam entitatem, sed debere esse adæquatam principium unius actionis, etiamsi coalescat ex pluribus formis, sive æqualiter agentibus, sive subordinatis. Aliud observandum est, cum dicimus actionem in propinquum et remotum debere esse quasi continuatione unam, non debere intelligi de rigorosa et physica continuatione, qualis est in illuminatione, si medium sit continuum; sed satis esse si sit continuatio secundum quamdam subordinationem et causalitatem. Non enim est necesse, cum agens operatur usque ad aliquam distantiam, quod in tota illa producat qualitatem ejusdem rationis; potest enim in corpore sibi propinquo quamdam qualitatem efficere, in remotiori vero diversam; ut sol, verbi gratia, in corporibus cœlestibus quæ sub se habet, producit solum lumen; in aere vero usque ad terram producit cum lumine calorem; in terra autem secundum profunditatem ejus non producit lumen, sed calorem tantum, et medio calore efficit alias formas. Idem considerare licet in aliis astris, quæ proprias habent influentias, quas usque ad penetralia terræ diffundunt, non tamen idem agunt in omnibus corporibus intermediis, sed in unoquoque operantur, juxta capacitatem ejus, id quod proportionatum est ipsius dispositioni. Tum ergo, cum qualitates seu termini producti in diversis corporibus sint distincti, non potest efficientia diffundi per modum unius continuæ actionis; necesse est tamen ut per qualitatem in vicino corpore productam, producat aliam in remoto, et per illam similiter in remotiori, et hoc modo dicitur continuari actio per subordinationem et causalitatem. Cum enim necesse sit actionem continue fieri per modum unius, ut in assertionibus ostensum est, et non sit necessaria continuatio in eadem specie actionis vel qualitatis, necesse est ut sit per dimanationem unius ab alia; alioqui nullam connexionem habebit actio, quæ fit in distans, cum actione quæ fit in propinquum, sed omnino per accidens se ambæ hæ actiones habebunt; quod fieri non posse probat ratio facta in tertia assertione.

Quarta assertio.

19. *Agens aliquod in extensum spatium et omnes partes ejus potest agere immediate.* — Dico quarto: quamvis necesse sit ut causa

efficiens sit propinqua et indistans a passo, in quod primum agit, non est tamen certum quod semper agat per propinquum in distans, tanquam per instrumentum seu virtutem agendi, sed probabile est interdum agere in totum aliquod passum immediate per suam propriam virtutem; et similiter, quando agit per propinquum ut per instrumentum in distans, non est necesse ut agat per illud tanquam per instrumentum separatum in causando, sed tanquam per conjunctum, ita ut simul cum virtute per medium diffusa, influat immediate ipsum agens unica et eadem actione. Prima pars est ipsa conclusio Aristotelis, et communis sententia, quam defendimus, et præter ejus inductionem probatur manifeste ex præcedentibus assertionibus et probationibus earum, quibus ostensum est non posse agens diffundere actionem suam usque ad rem distantem, nisi per modum unius actionis non interruptæ; ergo necesse est ut inchoetur actio a passo omnino vicino et indistante, alioqui a principio inchoaretur interrupta. Atque hoc non parum confirmant aliquæ experientiae, quibus videmus agens per se tantum intendere actionem in remotum, et nihilominus non exercere illam nisi per medium, quamvis illa actio, prout fit in medio, sit prorsus inutilis, nisi ad hoc saltem deserviat, ut per illam deferatur actio in passum distans; verbi gratia, objectum visibile non diffundit species ad oculum nisi per medium. Cujus rei nonnulla sunt evidentia signa: unum est de speculo, in quo fit reflexio specierum, quæ etiam fit in aqua; non posset autem fieri, nisi usque ad illa corpora multiplicarentur species. Aliud est, quod juxta dispositionem medii, vel perturbantur, vel commode deferuntur species. Item, est illud supra tactum, quod quacumque ratione aliqua pars medii sit incapax specierum, impeditur actio ne ad oculum perveniat. Hæc autem actio specierum per se et ex intentione nature tota ordinatur ad oculum, quia in illo solo possunt species habere effectum, ad quem institutæ sunt; esset ergo inutilis talis actio specierum in medio, nisi esset necessaria, ut per illam posset actio pervenire ad oculum distantem; ergo signum est, propter hanc necessitatem, talem fieri actionem. Idemque judicium ferendum est de omni simili actione, etiamsi tam certis experimentis non innotescat.

20. *Illatio ex omnibus dictis.* — Ex his ergo omnibus colligo, naturalem modum agendi causæ efficientis esse quasi per continuatam

lineam suæ actionis a proximo in distans. Atque hæc deberet esse ratio sufficiens conclusionis, suppositis experienciis adductis, etiamsi alia ratio deesset, quia nimirum hæc causa determinat sibi ex natura sua talem agendi modum. Sæpe enim ita judicamus de naturis rerum ex his quæ experimur, etiamsi alteriorem rationem illius naturalis conditionis reddere non valeamus. Ut, verbi gratia, objectum visus solum multiplicat species per lineam rectam, objectum autem auditus etiam per obliquam, et per quoscumque poros ingreditur, ut experientia constat, ex qua recte colligimus hunc esse naturalem modum agendi talium objectorum; cujus sufficiens ratio est, quia talis proprietas consequitur naturam utriusque sensus. Conamur tamen hujus naturæ aliquam rationem investigare, dum dicimus sonum esse qualitatem quamdam consequentem motum, et imitantem naturam ejus, et ideo per quascumque vias ingredi posse; calorem vero magis quieto et subtiliori modo agere, et ideo solum via recta species diffundere. Sic ergo in præsentia, si velimus rationem aliquam vel conjecturam illius naturalis conditionis agentium investigare, certe non est contemnenda illa, quæ a Capreolo tacta est; nam omnis actus requirit conjunctionem cum potentia, ut suam causalitatem in illam exerceat; sicut ergo in actu formali requiritur intima unio, ita actus efficiens requirit saltem indistantiam, non ob imperfectionem, sed potius ob perfectionem quam includit ratio actus, seu actualitatis. Vel si hoc referendum est in aliquam imperfectionem, illa sumenda est ex parte effectus, qui, cum sit dependens a sua causa, postulat conjunctionem et indistantiam ab illa, ut ab ea manare possit, sicut rivulus requirit conjunctionem cum fonte, ut ab ea manet. In quo etiam potest latitudo quædam considerari juxta varias causarum perfectiones; nam causæ et effectus corporales non possunt secundum se tota esse sibi immediate præsentia, vel indistantia, et ideo appropinquantur saltem secundum extrema. Res vero spirituales creatæ secundum se totæ conjunguntur seu præsentia sunt effectui aut passo, quamvis non semper necesse sit esse intime præsentia toti passo, et omnibus partibus ejus; possunt enim adesse uni parti, et per illam agere in totum; quomodo intelligentia movens cælum existimatur esse in Oriente. At vero Deus ubicunque agit, totus et in toto adest, non solum ex immensitate, sed etiam ex perfectione agendi, ut infra suo

loco videbimus. Dixi autem hunc modum agendi, inchoando actionem a passo indistante, esse connaturale efficienti, quia nunc non disputamus an Deus supernaturaliter possit hunc modum agendi immutare. Credimus autem id non repugnare divinis instrumentis, etiamsi nulli agenti creato possit esse connaturale; de qua re dixi in 1 tom. tertiæ partis, disp. 31, sect. 7.

21. Atque hinc ulterius intelligi potest, ex necessaria propinquitate inter passum et agens non statim inferri necessarium etiam esse ut agens per propinquam partem mediæ agat in remotam tanquam per instrumentum; satis enim erit si agat per illam ut per medium necessarium ad continuationem actionis, seu ut actio sine intermissione fiat, quia neque experientiæ, neque rationes hactenus adductæ plus probant. Quocirca, quando actio per medium variatur in proximo passo et remoto secundum varias qualitates et terminos actionis, tunc certe necessarium videtur ut virtus diffusa in medio propinquo, sit instrumentum ad agendum in remotum, ut nuper dicebamus, quia alias nulla esset continuatio nec subordinatio per se inter illas actiones. At vero, quando actio est tota ejusdem rationis in parte proxima et remota mediæ, non videtur per se necessarium, saltem ex vi propinquitatis necessariæ inter passum et agens, quod pars propinqua sit instrumentum ad agendum in remota; quia illa actio per se habet suam continuitatem et integritatem, quæ ex naturali modo operandi talis causæ necessaria est, ut ostendimus. Dixi, quantum est ex vi propinquitatis necessariæ; nam si qualitas diffusa per medium sit activa sui similis, ex natura rei sequitur ut existens in parte propinqua, possit juvare ad agendum in remotam sive per modum instrumenti, sive per modum partialis agentis; hoc tamen potest esse quasi per accidens, et solum concomitans ad actionem primi agentis.

22. Quapropter, si contingeret qualitatem diffusam per medium non esse activam sui similis, tunc non oporteret partem proximam esse instrumentum, sed tantum medium ad actionem. An vero ita aliquando eveniat, mihi non est certum; non video tamen repugnantiam ex vi ejus conditionis necessariæ ad agendum quam nunc tractamus, scilicet, propinquitatis. Possetque esse exemplum in objecto visus, nam videtur ita multiplicare species per medium usque ad sensum, ut species recepta in medio diaphano non sit

effectiva sui similis; quod inde probari videtur, quia ultra certam distantiam objectum non potest speciem sui efficere, quod non accideret si species in medio recepta efficeret sibi similem. Quod argumentum in fundamentis primæ sententiæ tactum est, et in responsionibus videbimus quam sit efficax. Aliud exemplum esse potest de impetu qui imprimitur lapidi projecto; nam contactus projicientis tantum est in una parte lapidis, et tamen impetus non recipitur in sola illa parte, sed in toto corpore projecto; neque etiam pars impetus impressa illi parti efficit aliam similem in parte vicina, tum quia impulsus non est effectivus alterius impulsus, sed motus localis tantum, sicut gravitas non est effectiva gravitatis, sed localis motus; tum etiam quia impulsus non imprimitur nisi per contactum fortem; una autem pars non potest hoc modo contingere aliam sibi continuam; videtur ergo verisimile impetum imprimi toti mobili, et omnibus partibus ejus immediate a projiciente, medio contactu in sola una parte ejus. Quidquid vero sit de specialibus exemplis, tamen, in communi loquendo, ad salvandum illud axioma de necessaria propinquitate inter agens et primum passum, non cogimur dicere esse necessariam efficientiam unius partis passi in aliam. An vero aliquæ experientiæ vel rationes satis ostendant eam efficientiam non semper intercedere, aut non esse per se necessariam, videbimus tractando argumenta primæ sententiæ.

23. *Medii partes propinquoiores agentis non agunt in remotas sine illius ope.* — Denique hinc etiam ex parte pendet ultima pars assertionis; nam, etiamsi partes mediæ proximæ agant in remotas, videtur experimento probari non agere sola virtute in se recepta, neque omnino destitui actuali influxu primi agentis, alioqui non tam esset vehemens actio ejusdem mediæ in quibusdam partibus, et tam remissa in aliis æque sibi propinquis, inæqualiter vero applicatis respectu primi agentis, quod in solutionibus argumentorum pressius examinandum est. Nunc vero solum dicimus ex hac propinquitate et conditione necessaria ad agendum quam nunc tractamus, non sequi agens tantum agere in partem distantem per virtutem receptam in parte proxima, ut per instrumentum quasi separatam in causando, id est, per se solum agens absque actuali influxu principalis agentis: tum quia neque id est necessarium, ut passum sit absolute propinquum agenti, a quo

emanet actio continue et sine interruptione; tum etiam quia tunc ex ipso agente et virtute recepta in medio quasi componitur unum integrum agens, quod contingit alteram partem, et ideo potest in illam agere per totam suam virtutem. Quod declaro hoc simili, nam quando ignis calefacit aerem sibi propinquum, non agit in illum per solum calorem, quem habet in ultima superficie, qua contingit aerem, nec per solam aliquam vicinam partem, etiamsi fingatur in quacunque quantitate, quæ non nisi mere gratis determinari potest; agit ergo immediate per totum calorem quem in se habet, et in omnibus suis partibus (suppono enim omnes esse intra spheram activitatis), et tamen non omnes partes ignis agentis sunt immediate propinquæ aeri patienti; at vero, quia ex omnibus coalescit unum agens, quod per suum terminum contiguum est aeri patienti, id satis est ut omnes illæ partes per modum unius integri agentis immediate influant in passum. Idemque esset si duo ignes, inter se discontinui, eidem parti passi applicati essent, ita ut ab utroque simul per modum unius integri agentis una actio manet; ergo similiter intelligi potest, quod agens conjunctum primæ parti passi, jam affectæ sua qualitate, per modum unius agat, et influat in ulterius passum, sive concurrant ut duo agentia partialia, sive ut principale et instrumentale agens. Sed hæc omnia in responsionibus ad primam sententiam magis elucidabuntur.

Argumentorum solutiones.

24. *Quod sit agens præsens generationi substantiali.* — Ad primam ergo experientiam de substantiali generatione communis responsio est, accidentia, quæ proxime adsunt, efficere substantialem generationem in virtute formæ substantialis, quamvis illa distet. Quæ responsio habet difficultatem tactam sect. 3, quia, licet accidentia possint esse instrumenta ad efficiendam substantiam, non tamen possunt esse sufficientia principia, si sint separata quoad causalitatem. Et ideo, si forma substantialis longe distans nullo modo potest cum accidentali virtute actu influere ad generationem substantialem, non potest per sola accidentia esse sufficiens principium talis generationis. Quapropter probabiliter dici potest illam virtutem instrumentalem diffusam a coelo usque ad locum terræ, in quo fit generatio substantialis, non agere ut virtutem separatam, sed ut conjunctam in cau-

salitate, et formam cœli actu influere cum illa, si alioqui effectus non superat in perfectione ipsam formam cœli. Nec inde fit cœlum agere immediate in distans, quia non agit nisi ut conjunctum virtuti suæ per medium diffusæ usque ad passum distans. Dices: forma cœli, et virtus accidentalis ejusdem cœli sunt diversæ virtutes agendi; sed tota alteratio præcedens fiebat a cœlo media virtute accidentali tantum; ergo illa non sufficit ut forma cœli possit postea influere media sua forma substantiali ad generationem substantialem alterius. Respondeo, formam et virtutem accidentalem ipsius cœli non esse duas virtutes solum concomitanter et quasi per accidens conjunctas, sed esse subordinatas ut principale et instrumentale principium; et ideo, quamvis forma substantialis attingat generationem, quæ fit in distanti loco, non agit formaliter ac proprie in distans, quia media virtute sua illi conjungitur. Eritque hoc facilius et clarius, si quis teneat formam substantialem cœli non solum concurrere per se ut principium principale ad eductionem formæ substantialis, sed etiam ad præviam alterationem, quod supra diximus esse probabile. Quod si fortasse alicui hoc non placet, necessario dicendum est cœlum solum concurrere instrumentaliter ad has generationes per virtutem accidentalem diffusam per medium; juvari autem ad has generationes perficiendas ab aliquo superiori agente.

De alteratione corporis per imaginationem.

25. Ad secundum de alteratione negatur assumptum, nimirum aliquam causam alterare rem distantem, non alterando propinquam. Et ad primum exemplum de imaginatione respondetur, aut esse sermonem de corpore ipsius animalis, cujus est phantasia, vel alterius; loquendo de alieno corpore, nego alterius phantasiam habere vim alterandi illud; neque hactenus ullum probabile experimentum allatum est, quod id ostendat; neque ex vi rationis est verisimile, quia actus imaginationis est immanens, et non est unde habeat virtutem ad naturaliter alterandum alienum corpus. Si vero sit sermo de proprio corpore ipsius animalis, quod imaginatione operatur, dicendum est imaginationem non movere corpus, nisi mediante appetitu sensitivo, ad cujus motum excitantur humores et spiritus vitales, quibus mediantibus alteratur corpus; motio autem ap-

petitus per imaginationem non est alteratio, sed vitalis quædam affectio, de qua inferius dicam. Appetitus autem, cum sit in corde, quod est principium motus animalis et spirituum vitalium, facile poterit hujusmodi motum vel alterationem excitare, nihil agendo immediate in distans, sed mediantibus partibus propinquis; quamvis etiam in illa motione intercedat specialis ratio, eo quod fiat per naturalem sympathiam potentiaram in eadem anima radicatarum, ut infra dicetur, et latius traditur in libris de Anima, et in 1. 2, q. 22, et attingit D. Thomas, q. 26 de Verit., art. 6, ad 11.

De fascinatione.

26. Ad secundum exemplum, sunt qui negent illam vim fascinationis. Sed non est cur experientiam a philosophis et medicis comprobata, et fere communi sensu receptam, negemus. Fatemur ergo fascinationem naturaliter accidere; modum autem ejus declarat D. Thomas 1 par., q. 117, a. 3, ad 2, et 3 contra Gentil., c. 103. Et imprimis dicendum est, fascinationem non fieri ipso actu videndi tanquam principio quo fit alteratio in aliud, quia actus immanens, ut supra dicebamus de actu imaginationis, non est per se activus in aliquem. Deinde dicendum est alterationem illam fieri ab aliqua qualitate venenifera existente in oculo, aut in interna corporis dispositione, complexione, aut humoribus, quæ communicatur spiritibus vitalibus, qui imaginatione et attentione animi commoventur, et ad oculos perveniunt. Rursus hinc fit ut mediis illis spiritibus aer proximus inficiatur, et usque ad certam distantiam alteratio perveniat, et sic noceat alteri, quamvis aliquantulum distet. Et fortasse interdum fit ut ipsimet spiritus infecti usque ad illam personam, in quam intuitus directe figitur, emittantur, et ita facilius et vehementius noceant; et Aristoteles supra significat interdum fieri fascinationem ipso flatu corrupto, et usque ad aliam personam transmissio. His ergo modis potest naturaliter fieri fasciatio absque immediata actione in distans. Omitto (quod D. Thomas supra advertit), interdum accidere hujusmodi nocentum ex malitia dæmonum, qui ex pacto occulto cooperantur ad hujusmodi damnum inferendum. Advertit etiam D. Thomas, hanc alterationem facilius accidere in infantibus et pueris, quia ob tenerum corpus quamlibet externam impressionem facilius patiuntur.

Plura de hujusmodi actione legi possunt in Plinio, libr. 7, c. 2, et libr. 33, c. 40; Abulens., paradox. 4, c. 16; Richard., Quodlib. 3, q. 12. Idem, servata proportionem, dicendum est de quocumque nocimento quod a venenatis animalibus infertur, vel aspectu, vel olfactu. Et idem est de tertio exemplo torpedinis, de qua expresse Plinius ait, *quod odore, et quadam aura sui corporis afficit membra*; non ergo immediate agit in distans, sed vel alterando medium, vel etiam noxium aliquem vaporem spirando. Nec refert quod sub arena aut limo se abscondere dicatur, quia non est necesse ut intelligamus omnino delitescere sub terra, ita ut vel caput, vel os non relinquat apertum ad nocendum.

Possitne agens intensius agere in distans quam in propinquum.

27. *Fundum lebetis cur frigidius quam ferventi aqua superposita.*—In quarto et quinto exemplo declarandum est, an et qua ratione contingat agens vehementius agere in rem distantem, quam in medium propinquum, et an tunc illa vehementior alteratio fiat immediate in distans sine cooperatione medii. Et quidem Aristoteles, sect. 24 Probl., q. 5 et 8, advertit, cum aqua in vase calefit, in initio calefactionis, dum aqua adhuc est frigida, fundum vasis sentiri calidius; postea vero jam aqua fervescit ita ut manum urat, fundum vasis esse magis temperatum, ita ut manu sustineri possit. Rationem vero assignat, quia in principio actionis, dum aqua frigida est, totus calor concluditur in fundo vasis, neque ascendere permittitur; at vero quando aqua jam est calidior, quasi permittitur respirare calor et ascendere, et inde fit ut fundum lebetis temperetur. Ob quam causam dicit ibidem, balneas calidiores esse hyeme quam æstate. Atque inde consequenter fit ut, actione procedente et aqua nimium calefacta, et calefactione rarefacta, calidiores partes sursum ascendant, et crassiores ac frigidiores descendant deorsum, et inhæreant fundo vasis, et illud temperent, et ideo minus calidum censeatur. Hic autem nomine caloris non est intelligenda sola qualitas aut accidens caloris; hic enim neque ascendere aut descendere potest, neque detineri ne ascendat, nisi ratione subjecti; sed intelligendæ sunt exhalationes seu vapores calidi, qui actione ignis excitantur. Neque enim potest ille ascensus vel descensus metaphorice tantum declarari, id est quod dicatur calor impediri

ne ascendat, solum quia passum resistit, ne calefactio ulterius progrediatur versus superiorem partem. Nam hoc sensu, nullius momenti esset ratio, nimirum, fundum lebetis in principio esse calidius, quia tunc calor impeditur ne ultra ascendat; nam quod actio ultra progrediatur, per se nil impedit quominus illa pars inferior æque calida maneat, ut per se notum est. Oportet ergo intelligi proprie de aliquibus exhalationibus calidis, quæ dum detinentur ratione proximi corporis, nimium frigidi et densi, faciunt ut calor illius partis, et major sit, et vehementius sentiatur; dum vero, calefacto proximo corpore, et consequenter rarefacto, ascendere permittuntur, minor calor in illa infima parte sentitur; maxime quod in poris, ubi illæ exhalationes erant, loco illarum succedunt frigidiores partes aquæ, quæ, ut sunt graviore, ita naturaliter magis descendunt, et ex eo capite magis etiam temperatur ille calor.

28. Ex hac vero ratione Philosophi sic exposita, facile intelligitur, ex hac experientia non haberi agens intensius agere in propinquum quam in distans, nisi transmittendo aliquod agens proportionatum, quod illam intensionem proxime efficiat. Nam in dicto exemplo, dum in principio actionis fundum vasis nimium calescit, id provenit ex igne vicino, et ex ignitis vel calidis exhalationibus in ipsismet poris fundi inclusis; dum vero, procedente actione, superiores partes aquæ calidiores videntur, id provenit non solum ab igne remoto, quamvis ejus actio multum juvet, sed etiam ex vaporibus calidioribus ascendentibus, et penetrantibus aquam ipsam, et ob hanc causam vehementius illam calefacientibus. Accedit etiam quod aqua ipsa, dum incipit prope fundum vasis magis calefieri, statim ascendit levior effecta; descendit autem, quæ superius erat gravior et frigidior, et ita fit ut pars distantior aquæ sit calidior, non quia, ita distans, magis sit calefacta, sed quia prius fuit propinqua, et ibi magis calefacta. Nunquam vero illa pars aquæ, qua proxime insidet fundo vasis, vehementius calefit quam ipsummet vas, seu fundum ejus, per quod actio transmittitur, nisi fortasse in fine actionis, quando jam omnino superatur aqua, ita ut contingat totam exhalari et corrumpi. Quod inde provenit, quod ratione suæ humiditatis facilius in aerem, vel in aliquod mistum imperfectum commutatur. Item, quia cum sit minus densa quam vas, facilius eam penetrant vapores seu exhalationes calidæ

ascendentes. Juvat etiam si quis est aer circumfus. Atque ita semper tota actio et intensio ejus fit per aliquod medium.

29. *Papyrus cur minus calida quam oleum superimpositum.* — *Stupa cur inflammatur, aere inter ipsam et ignem jacente non inflammato.* — Ad eundem modum dicendum est ad similes experientias supra adductas, nimirum de oleo, quod vehementius videtur calere quam papyrus, qua mediante calefit. Nam oleum statim ac incipit calefieri, facile etiam rarefit, et penetratur a vaporibus ascendentibus, et ipsum etiam, subtilius et levius effectum, statim ascendit; crassiores autem et humidiores partes descendunt; atque ita idem accidit in hoc exemplo, quod in superiori. De stupa autem, quod inflammatur per interpositum aerem, ipso aere non inflammato, non ita est manifestum experientia; fortasse enim aer inflammatur prius, licet non ita sensu percipiatur, sicut in stupa, propter hujus densitatem. Atque idem dici potest ad exemplum de radice herbæ *aproxis*, et de bitumine *naphthæ*.

30. *Objectioni respondetur.* — Posset vero aliter responderi, admittendo, quod in argumento assumitur, inflammari aliquando materiam remotam, non inflammata proxima, et dicendo id provenire ex dispositione materiæ absque intensiori actione ignis in remotum, quam in propinquum. Quod declarabitur facile, si supponamus non esse necessarium ut in aliqua materia summus calor antecedit ut inflammetur, sed sufficere ut antecedit calor intensus in eo gradu, cum quo et forma stupæ, verbi gratia, conservari non possit, et, si illi sit adjuncta sufficiens siccitas, satis disponat ad introductionem formæ ignis. Sic ergo fieri potest ut aer medius sit calidus ut septem, et non inflammetur ex defectu siccitatis, stupa vero statim ac pervenit ad illum gradum, inflammatur; atque ita actio ignis calefacientis nunquam fuit intensior in materia remota quam in propinqua, sed habuit alium effectum propter aliam passi dispositionem. Dices: in illo instanti, in quo inflammatur illa materia, jam est calida ut octo. Respondeo: si ita est (non est enim certum de primo instante), tamen id non provenit ex sola actione ignis distantis, sed est per naturalem resultantiam a forma jam concepta. Quæ resultantia, si non superest aliqua resistentia in materia, in momento fit; atque ita fieri dicendum est, si ponamus omnia accidentia in corruptione perire. Si ta-

men manere potest aliquis gradus contrariae qualitatis, interveniet aliqua successio, brevissima tamen et imperceptibilis, quia resistentia est minima, et activitas magna. Sed quid de actione ipsius formæ substantialis, quæ fit in distante materia, et non in medio? Communiter dicitur fieri per naturalem resultantiam, supposita sufficienti dispositione; vel fieri a dispositionibus accidentalibus ibi existentibus, in virtute substantiæ. Nobis autem respondendum est juxta primam assertionem, vel formam ignis simul cum virtute sua posse illuc attingere, et simul influere ad educationem illius formæ; vel certe, si hanc vim non habet substantialis forma, necessarium esse ut per aliquam superiorem causam ille concursus suppleatur, sicut quando contingit rem aliquam per motum ita calefieri ut inflammetur, introductio illius formæ alicui causæ universali tribuitur.

31. *Alius modus explicandi adducta experientia.* — Alius modus respondendi ad has experientias esse potest, admittendo posse agens intensius facere aliquam qualitatem in passum distans, quam in propinquum, non tamen immediate agendo in distans, sed per medium. Hic tamen modus actionis dupliciter concipi potest. Primo, ut medium non deserviat tanquam efficiens instrumentale aut partiale ad agendum in remotum, saltem quoad illum gradum majoris intensionis, qui fit in parte remota. Hic tamen dicendi modus non est satis consequens ad opinionem quam defendimus; nam plane sequitur, illam actionem quatenus est intensio in tali gradu, fieri ab agente remoto immediate in passum distans, absque ulla actione circa medium vel per medium; quia actio remissa, quæ fit in medio propinquo, per se non confert, nec continuatur cum actione in distans, nisi ad summum, usque ad similem gradum; ergo illa intensio major, quæ fit in distans, est actio immediata in illud sine medio. Sicut, si totum medium, et passum distans, prius essent calida ut quatuor, absque actione ignis, et deinde ignis applicatus, immediate intenderet illum calorem in distante passo, et non in medio, sine dubio illa actio esset immediata in distans; ergo idem erit, etiamsi calor ut quatuor factus sit ab eodem igne. Alio ergo modo intelligi potest, quod agens per virtutem impressam in medio efficiat intensiorem qualitatem in passo remoto, quam in ipso medio, propter majorem capacitatem seu dispositionem, et mino-

rem resistentiam. Hæc autem virtus esse potest aliquando qualitas diversæ rationis ab alia quæ intenditur, et tunc non est res difficilis; ut in exemplo supra posito de speculo et aere calefactis a sole, quia illa calefactio fit medio lumine, accidere potest ut, mediante lumine aeris, ut virtute agendi, vehementius sol calefaciat speculum distans, vel aliam rem similem, quam aerem propinquum, ob majorem passi capacitatem et dispositionem; et in hoc non video repugnantiam. Sicut enim potest causa agens per virtutem diffusam aliquem effectum habere in remotum, quem non habet in propinquum, ut omnes concedunt, et signatim D. Thomas, in 2, dist. 15, q. 1, art. 2, ad 6, et Comment., 9 Physic., et lib. 2 de Cælo, com. 34, ita majori ratione potest intensius alterare partem remotam, quam propinquam. Alio denique modo intelligi potest, hoc fieri per qualitatem ejusdem rationis, ut, verbi gratia, quod sol, per aerem remisse illuminatum, intensius illuminet speculum distans, ita ut lumen aeris medii, etiamsi sit in se remissius, ut conjunctum primo agenti concurrat sive instrumentaliter, sive partialiter, ad lumen in speculo efficiendum, etiam quoad majorem gradum intensionis. Et hic modus est difficilior creditu, quia supponit, qualitatem remissam, saltem ut conjunctam priori agenti, posse concurrere ad intensionem qualitatis ejusdem speciei, in eo gradu, in quo illi est dissimilis, et ab illa exceditur; quod an possit accidere, examinabimus sectione sequenti, ubi plura dicemus de illo exemplo speculi, de ejusque actione reflexa.

Cur agens per lineam rectam efficacius operetur.

32. Ad experientias alias quæ in confirmationem illius secundi argumenti afferuntur, respondeo, satis probabiliter persuadere secundam partem ultimæ assertionis. Nec mihi occurrit aliqua alia probabilis responsio aut evasio; non enim video cur præsentia solis per lineam rectam respectu hujus partis aeris remoti conducat ad majorem illuminationem ejus, nisi quia ipse sol cum aere sibi propinquiore simul in illam influit, in aliam vero partem aeris non ita e regione propositam, sed ad latus, verbi gratia, fenestræ, non potest ita influere, etiamsi respectu ipsius medii illa pars sit æque propinqua. Dicit fortasse aliquis, lumen receptum in medio agere in virtute solis in alteram partem aeris per li-

neam rectam objectam soli, in aliam vero cadentem ad latus solum agere virtute propria, et ideo magis illuminare illam partem, quam hanc. Sed hoc et mere gratis ac voluntarie dictum est, et intelligi non potest quæ res subsit illis vocibus, neque in quo consistat illud discrimen, si sol ipse in neutram illarum partium per sese actualiter influit. Nam, hoc supposito, quid est agere in virtute alterius, nisi agere ut virtutem diffusam ab illo, et vicem ejus habentem? Sed illa virtus recepta in medio est una et eadem; ergo respectu cujuscumque partis medii agit ut virtus diffusa a sole, et vice illius; ergo æque agit in virtute solis. Neque explicari potest, quid conferat illa situatio (ut ita dicam), vel præsentia solis, ut ob eam causam dicatur agere in virtute solis in unam partem, et non in aliam, si ratione illius applicationis sol ipse per se non magis influit.

33. Quod tandem sic confirmo ac declaro, nam quando accidens agit in virtute alterius absque actuali influxu ejus, si tale accidens conservetur sine alio, in cujus virtute agere dicitur, eandem potest habere actionem. Hoc patet in gravitate vel impetu movente in virtute generantis vel imprimantis, et idem est de calore aquæ, si calor dicatur calefacere in virtute ignis; imo et qui aiunt calorem summum efficere dicto modo formam ignis in virtute ignis sine alio actuali influxu ejus, consequenter aiunt calorem separatam æque ac conjunctum igni, posse in virtute ignis efficere formam alterius ignis. Itaque in præsentia, si lumen receptum in parte aeris viciniore soli, efficit dicto modo lumen in alia parte in virtute solis, ergo si illud lumen conservaretur in una parte, ablato sole de medio, eodem modo illuminaret eandem partem quam nunc illuminat. Consequens autem est plane falsum, tum quia alias etiam nunc æque illuminaret partem aeris sibi vicinam non objectam soli, quia non magis, neque ita abest nunc sol ab illa parte, quam abesset ab alia, si omnino tolleretur; tum etiam quia in igne et calore experimento constat oppositum, ut in eadem confirmatione, quam tractamus, propositum est. Igitur necessario dicendum videtur, solem actu influere cum parte proxima medii ad illuminandam aliam directe sibi objectam, non vero æque posse influere in aliam partem a latere existentem, etiam si ipsi aeri medio æque propinqua sit, et inde provenire ut illæ partes non æque illuminentur vel calefiant.